

Árva Zsuzsanna

egyetemi docens

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék

Szabó Judit

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

PROBLÉMÁS MAGÁNJOGI ELEMEEK A HELYI RENDELETALKOTÁSBAN

Debreceni Jogi Műhely, 2018. évi (XV. évfolyam) 3-4. szám (2018. december 31.)

DOI 10.24169/DJM/2018/3-4/1

Controversial Elements of Civil Law in Local Government Regulations – Summary

Local governments may establish legal relationships governed by civil law in numerous ways, for example, through the creation of associations, various institutional agreements or they can also do so by means of enacting regulations. In line with the stipulations of the Fundamental Law of Hungary, local governments may adopt regulations on two legal bases: if authorized by law or if they want to regulate a local public affair; however, the regulation may not contradict any higher form of legislation. While in the first case it is not only the right but also the obligation of local governments to enact regulations that can even be sanctioned, in the second case it is almost completely optional. The scope of public affairs regulated by local governments is rather broad. While the smaller local governments typically limit their activities to the regulation of the most urgent matters, the larger local governments enact regulations in a wide range of issues also due to the volume of their responsibilities. In many instances a part of these regulations does not remain within the framework of supremacy but also includes numerous elements of civil law. These could include matters related to parking or municipal housing, as well as problems in connection with public services. Norms regulating peaceful public coexistence represent a separate subject area as in many cases they wish to regulate legal relationships pertaining to privacy. In the case of the latter issue, the clause stating that the local regulations shall not contradict any higher form of law is especially central, as it necessitates the extensive knowledge of civil and in some cases even constitutional law to ensure that such a regulation is enacted that fully complies with the laws.

This paper introduces and examines those local government regulations that include elements of civil law also and which typically cause problems, with special emphasis on the rules of peaceful public coexistence. Some of these problems are revealed within the scope of legal supervision practiced over local governments, while in other cases the body reviewing the regulation acts in response to citizens' initiatives.

1. Bevezetés

A helyi önkormányzatok több módon is létesíthetnek polgári jogi jellegű jogviszonyokat, mint például a társulások létrehozása, a különféle intézményi megállapodások, de mindemellett maguk is szabályozhatnak ilyeneket a rendeletalkotás által. Az Alaptörvény alapján a helyi önkormányzatok két jogalap alapján alkothatnak rendeletet: az egyik esetben törvény felhatalmazása nyomán, míg a másik esetben valamely helyi közügy szabályozására, amely rendelet azonban nem mondhat ellent semmilyen magasabb szintű jogszabálynak. Míg az első esetben nemcsak joga, hanem egyben szankcionálható kötelessége is a helyi önkormányzatnak rendeletet alkotni, addig a második tárgykör már csaknem teljesen fakultatív. A helyi önkormányzatok által szabályozott közügyek köre igen tág keretek között helyezkedik el. Míg a kisebb helyi önkormányzatok jellemzően a legégetőbb tárgykörök szabályozására szorítkoznak (a saját belső működésen és a költségvetési, gazdálkodási szabályokon kívül például a szociális ellátásoknak vagy közszolgáltatások igénybevételének a feltételei), addig a nagyobb önkormányzatok a feladatellátás volumene miatt is széles körben szabályozhatnak életviszonyokat. Ezen

rendeletek egy része sok esetben nem marad meg a szuprematív viszonyok keretei között, hanem számos civil jellegű elemet is tartalmaznak. Ilyenek lehetnek a parkolási vagy az önkormányzati bérlakásos ügyek, illetve a közszolgáltatással kapcsolatos problémák, de külön tárgykört képeznek azok a közösségi együttélést szabályozó normák, amelyek sok esetben a magánélet területére tartozó jogviszonyokat kívánják szabályozni. Ez utóbbi kérdések esetén különös súllyal esik latba az a kitétel, hogy a helyi rendelet magasabb szintű jogforrással nem ütközhet, hiszen a polgári jog és esetenként az alkotmányjog széleskörű ismeretére is szükség van ahhoz, hogy a jogszabályoknak maradéktalanul megfelelő szabályozás szülessen.

Jelen tanulmány azt veszi számba, hogy melyek a tipikusan problémát okozó polgári jogi elemeket is tartalmazó önkormányzati rendeletek, különös tekintettel a közösségi együttélés szabályaira. Ezen problémás ügyek egy részére a helyi önkormányzat felett megvalósuló törvényességi felügyelet keretében derül fény, míg más részükben állampolgári kezdeményezés nyomán jár el a rendeletet felülvizsgáló szerv.

2. Az önkormányzati rendeletek felülvizsgálata

A helyi önkormányzat rendeletalkotási tevékenységét az Alaptörvény alapján a Kormány felügyeli törvényességi felügyeleti jogkörében, amely tevékenységet a fővárosi és megyei kormányhivatalok közreműködésével látja el. Ennek keretében az államigazgatás kontrollálja a helyi önkormányzatok szervezetét, működését és döntéseit¹. A felügyelet elsősorban a jegyzőkönyvek segítségével valósul meg, amelyeket a Nemzeti Jogszabálytár Törvényességi Felügyelet Írásbeli Kapcsolattartás modulján keresztül kell megküldeni a területi kormányhivataloknak. A Kormány, mint a hatáskör gazdája, a felügyelet egységességének biztosítása érdekében évente meghatározza azokat a szempontokat, amelyek alapján a felügyelet gyakorolható. Ezeket az ún. célvizsgálati ellenőrzési szempontokat évről évre a törvényességi felügyeletért felelős miniszter adja ki, aki korábban a Közigazgatási Igazságügyi Miniszter volt, 2014 után pedig a Miniszterelnökséget vezető Miniszter. Emellett a területi kormányhivataloknak is lehetőségük van arra, hogy a helyi sajátosságokra reagáljanak vagy egyéb, általuk indokoltnak tartott szempontokra is kiterjesszék a vizsgálatot, amelyek így megyei szinten eltérhetnek egymástól. Mégis, a célvizsgálati szempontok egyfajta általános iránymutatást jelentenek és felhívják a figyelmet olyan aktuális jogalkotási, jogalkalmazási kérdésekre, amelyek várhatóan a helyi önkormányzatok szélesebb körére nézve problémát jelentenek.

A beszámolókból és az adatokból általánosságban megállapítható, hogy az ellenőrzések célja nem a büntetés, hanem a jogszerű működés elérése. Éppen ezért a célvizsgálati ellenőrzések témakörei tárgyában a kormányhivatalok jegyzői értekezleteteket szerveznek, ahol az érintett önkormányzatok figyelmét előzetesen felhívják a célvizsgálat szempontjaira. Mivel a jogsértések, szabálytalanságok jelentősebb hányada a gyakorlat hiányából, figyelmetlenségéből vagy a szabályok esetleges nem kellő ismeretéből fakad, így az értekezleten elhangzott szempontok alapján a legtöbbször a szakmai segítségnyújtás eszközét kell csak, hogy alkalmazzák a területi kormányhivatalok, amely egyben a törvényességi felügyelet legenyhébb eszköze, mivel a tapasztalatok alapján ezzel is elháríthatóvá válnak a jogsértések.²

Amennyiben a területi kormányhivatal valamely rendeletet aggályosnak találja, abban az esetben törvényességi felhívást követően a Kúriához vagy az Alkotmánybírósághoz fordulhat. A hatásköri elosztás attól függ, hogy az önkormányzati rendelet kizárólag az Alaptörvénybe ütközik vagy az Alaptörvény szinte szükségszerű sérelme mellett – a jogbiztonság követelménye miatt – valamely más jogszabály is sérül. Az előbbi esetben ugyanis kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult eljárni, míg az utóbbi ügyekben a Kúria Önkormányzati Tanácsa. Az Alkotmánybíróság eljárása emellett alkotmányjogi panasz nyomán is megindítható állampolgári kezdeményezés alapján, amelyre akkor kerülhet sor, ha valamely bírósági eljárásban alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása folytán az érintett Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be, és jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. A másik lehetőség, hogy az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be a jogsérelem, és nincs a jogsérelem orvoslására szolgáló jogorvoslati eljárás, vagy a jogorvoslati lehetőségeit az indítványozó már kimerítette. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy a Kúria döntésével szemben ezt a lehetőséget a

¹ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. tv. (Mötv.) 132. § (3) bekezdés.

² Lásd bővebben: Árva Zsuzsanna: A helyi önkormányzatok feletti törvényességi felügyelet tapasztalatai. In Szikora Veronika – Árva Zsuzsanna (szerk.): Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában: Szemelvények a modern jogi kutatások köréből. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 11-25.

helyi önkormányzatok már nem vehetik igénybe³.

A kezdeményezés lehetősége a területi kormányhivatal mellett az alapvető jogok biztosát is megilleti, aki akár a Kúriához, akár az Alkotmánybírósághoz fordulhat. Az utóbbi évek tapasztalatai alapján az Alkotmánybíróság elé kerülő viszonylag kisszámú ügy jelentősebb hányadát éppen az ombudsman kezdeményezte.⁴

3. A közösségi együttélés szabályozásának lehetősége

Az önkormányzati jogalkotásnak a privátszférát talán leginkább érintő területe a közösségi együttélés szabályozása, amely már dogmatikailag is egy igen problémás terület. A jogintézmény meglehetősen frissnek minősül, mindössze 2012 év vége óta kezdtek ilyen szabályokat alkotni a helyi önkormányzatok és teljes zöld utat az Alkotmánybíróság 29/2015. (X. 2.) határozata nyomán kaptak. Az előzmények közé tartozik 2012-ben az új szabálysértési törvény megalkotása, amely szakítva a 150 éves hagyományokkal immáron kizárólag azt teszi lehetővé, hogy törvény állapítson meg szabálysértést. Ennek köszönhetően a helyi önkormányzatok által alkotott szabálysértési rendeleteket nagy számban kellett hatályon kívül helyezni, amelynek következményeként részben a közösségi együttéléssel kapcsolatos magatartások, részben más, például kötelező közszolgáltatás igénybevétele (pl. hulladékszállítás) maradt szankcionálatlanul. Ezzel párhuzamosan - és mintegy erre reflektálva - azonban az Möt-v-be illesztett a jogalkotó olyan szabályokat⁵, amelyek lehetővé tették volna közösségellenes szabályok alkotását a helyi önkormányzat képviselő-testülete számára. Ezt a lehetőséget azonban néhány hónap múlva kiiktatta a 38/2012. (XI. 14.) AB határozat, amely az Möt-v-ben szereplő felhatalmazást bianco és parttalan jellegűnek minősítette és ezért megsemmisítette. A határozat indokolása szerint a jogellenes magatartás jogkövetkezményeként olyan büntetés, szankció megállapítása, amely állami kényszer alkalmazására ad lehetőséget, nem tartozik a helyi közügyek körébe. Ilyen szabályokat az önkormányzat csak – az Alaptörvény 32. cikk (2) bekezdésének második fordulatának megfelelően – törvény felhatalmazása alapján, annak keretei között alkothat.

Ugyanakkor az Alaptörvény 32. cikk (2) bekezdése kifejezetten akként rendelkezik, hogy a helyi önkormányzatok – feladatkörükben eljárva - önállóan szabályozhatnak olyan életviszonyt, amelyet más jogszabály nem szabályoz, így vélhetően nem tekinthető Alaptörvénybe-ütközőnek a szankcionáló rendelet megalkotása. A helyi önkormányzatok alapvető feladatait és rendeltetését ugyanis egyrészt az Alaptörvény, másrészt az Möt-v. határozza meg és az Möt-v. 4. §-a alapján ide sorolandó a helyi közügy fogalma kapcsán a lakossággal történő együttműködés feltételeinek meghatározása, amelynek körébe beletartozhat ezen jogszabályok megalkotása. Az Möt-v. 143. § (4) bekezdése d) pontjában pedig a törvényalkotó kifejezetten is felhatalmazta a helyi önkormányzatokat arra, hogy meghatározzák a „közösségi együttélés alapvető szabályait, valamint ezek elmulasztásának jogkövetkezményeit.”

A megsemmisítésig fennálló néhány hónap alatt a helyi önkormányzatok el is kezdtek élni a felhatalmazással. Az ombudsman megkeresésére a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletéért felelős Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium azt a választ adta, hogy 2012. szeptember 1-ig mindösszesen 699 ilyen önkormányzati rendeletet alkottak, amelyek főként olyan – alkotmányjogi szempontból neuralgikus – témaköröket érintettek, mint a guberálás, a koldulás, illetve a kéregetés és mindösszesen a rendeletek nyolcada tartalmazott más tényállást mint az előbbiek.⁶

Az alkotmánybírói döntés következtében azonban a helyi önkormányzatoknak a helyi közösségi életét megsértő, kirívóan közösségellenes magatartásokat szabályozó rendeleteiket is hatályon kívül kellett helyezniük. Erre változatos jogi megoldások születtek főként arra is figyelemmel, hogy bár a területi kormányhivatalok egyértelműen akként interpretálták a döntést, hogy nem kívánatos az alaptörvényi alapokon nyugvó helyi közösség életét szabályozó és szankcionáló eredeti normaalkotás, ám a gyakorlatban ilyen előfordult.⁷

Mindeközben a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény

³ 3123/2014. (IV. 24.) AB végzés.

⁴ Lásd a munka későbbi részeiben ismertetett eseteket.

⁵ Magyarország helyi önkormányzatról szóló 2011. évi CLXXXIX. tv. 51. § (4) bekezdés és 143. § (4) bekezdés e) pont.

⁶ Lásd Alapvető jogok biztosá A JB-6727/2012. számú ügyben készült jelentése www.ajbh.hu/allam/jelentes/201206727.rtf (2013. 11. 15.).

⁷ Lásd Kaposvár Megyei Jogú Város 7/2013. (III. 4.) önkormányzati rendelete a közösségi együttélés szabályairól.

módosításával a jogalkotó megteremtette a közigazgatási szankcionálás közös szabályait. Az Mötv. említett rendelkezésének megsemmisítése így a gyakorlatban a fentiek alapján nem oldotta meg a problémát, hiszen egyre több önkormányzat és egyre nagyobb számban alkotott közösségi együttélést szabályozó rendeletet. A rendeletalkotás ellen azonban a fentiek ellenére nem elsősorban a területi kormányhivatalok léptek fel, hanem az ombudsman, aki már 2013 augusztusában indítvánnyal fordult a testülethez annak érdekében, hogy állapítsa meg az önkormányzati jogalkotás Alaptörvénybe ütköző jellegét a jogbiztonság, és ezen keresztül a jogállamiság elvébe ütközően.⁸

Az Alkotmánybíróság végül két évvel később, 2015 októberében hozott döntést és akként határozott a 29/2015. (X. 2.) AB határozatban, hogy a közösségi együttélés alapvető szabályai íratlan és írott szabályokból tevődnek össze, amelyek között helye van a képviselő-testület által alkotott szankcionáló rendeleteknek is az Alaptörvény 32. cikk (2) bekezdés első fordulata nyomán. A testület álláspontja szerint az ilyen típusú rendeletalkotás a keretjellegű felhatalmazás következtében nem sérti a közigazgatás törvény alá rendelésének elvét. Nem sérti továbbá sem a jogbiztonság elvét vagy a hatalommegosztás elvét sem az, hogy valamely magatartást az egyik önkormányzat tilalmaz, míg egy másik ugyanazt elfogadhatónak tartja. Kimondta azt is, hogy az így megalkotott rendeletek vizsgálata főszabály szerint szintén a Kúria hatáskörébe tartozik, míg az Alkotmánybíróság a már ismertetett több fajta eljárás eredményeként járhat el. Így vizsgálható az is, hogy a rendeletek az Alaptörvénnyel összhangban vannak-e, valamint hogy az Alaptörvény I. cikkében foglalt alkotmányos értékek és elvek nem sérültek-e, a szabályozás megfelel-e a szükségesség-arányosság követelményének és az is, hogy az önkormányzati helyi sajátosságok megalapozzák-e a tilalmazott magatartások szabályozását és azok jogkövetkezményeit.⁹

4. Magánjogi elemek az önkormányzati rendeletekben az Alkotmánybíróság előtt

A döntés nyomán immáron a Kúria több esetben is eljár, míg néhány kardinális ügy továbbra is az Alkotmánybíróság elé került. E körben érdemes megjegyezni, hogy az Alkotmánybíróság a 2012-ben történt jogszabályváltozások után szinte alig foglalkozik önkormányzati rendeletekkel és a jogintézmény jelentőségét mutatja, hogy az eldöntött ügyek 2017 közepéig szinte kizárólag éppen a közösségi együttélés szabályai közül kerültek ki.¹⁰ Az egyik döntés még 2016-ban született Kaposvár Önkormányzatával kapcsolatban, amely eljárás indítványozója ismétcsak az alapvető jogok biztosa volt. Az eljárás előzménye az volt, hogy a helyi önkormányzatok rendeletben szabályozhatták azokat a területeket, ahol az életvitelszerű lakhatás, azaz a hajléktalanság tilalmazott. Kaposvárott azonban a helyi önkormányzat teljes területére nézve megállapították azt a szabályt, hogy „aki életvitelszerű lakhatás céljára használt ingóságait közterületen tárolja vagy helyezi el, közösségi együttélés alapvető szabályait sértő magatartást követ el.” Az Alkotmánybíróság hosszas vizsgálódás után, számba véve a kettős szankcionálás lehetőségét (jelen esetben így a szabálysértésként történő büntetést, valamint a közösségi együttélés normáinak megsértése miatti büntetést), az indítványt végül elutasította. A rendelet értelmezése körében jelentős súllyal esett latba, hogy az ombudsman az indítvány benyújtását megelőző vizsgálat során ajánlással fordult a Somogy Megyei Kormányhivatalhoz, amely a válaszában tájékoztatta a szervet a rendelet megalkotásának indokairól. Ezek között szerepelt, hogy egyes városrészekben a lakosság közérzetét, biztonságérzetét negatívan befolyásolja, hogy bizonyos lakossági csoportok a lakóházaik előtt a járdát, egyéb közterületet elfoglalva, bútorokat kirakva élik mindennapi életüket. Ennek során a járdát teljes egészében elfoglalják és akadályozzák a gyalogos közlekedést, ezzel pedig a közterület funkciójának megfelelő használatát. Figyelemmel arra, hogy ez a magatartás nem szankcionálható szabálysértésként, így szükség volt a szabályozás megalkotására. A kormány megbízott álláspontja szerint egyébként a kettős szankcionálás a rendelet kapcsán nem

⁸ Alapvető jogok biztosa Indítvány.
[http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f058635124a8c31bc1257bc3001b8dc3/\\$FILE/ATTUYXP1.pdf/2013_1219-0_ind.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f058635124a8c31bc1257bc3001b8dc3/$FILE/ATTUYXP1.pdf/2013_1219-0_ind.pdf) (A letöltés dátuma: 2018. 03. 24.).

⁹ Alkotmánybíróság 29/2015. (X. 2.) AB határozat.

¹⁰ Az Alkotmánybíróság elé a felsoroltakon túl még két ügy került alkotmányjogi panasz folytán, azonban ezeket a testület a 3126/2015. (VII. 9.) AB határozatban és a 3232/2016. (XI. 18.) AB határozatban elutasította. Az első ügyben a Budapest Főváros Terézváros Önkormányzat Képviselő-testületének a Terézvárosi Önkormányzat tulajdonában álló közterületek használatáról és rendjéről szóló önkormányzati rendeletet kérték megvizsgálni egy gazdasági társaság a közterület-használati megállapodásának megszűnése miatt. A második ügyben a Budapest Főváros XVI. kerületi Önkormányzat Képviselő-testületének a Rákospalotai határút – János utca – Iglói út – József utca által határolt területre belülről egy változtatási tilalom elrendeléséről szóló önkormányzati rendelet felülvizsgálatát egy felszámolás alatt álló gazdasági társaság kezdeményezte.

kerülhet szóba, mivel a hivatkozott önkormányzati rendelet kizárja a közösségi együttélési szabályokat megsértő magatartás miatti bírságolást, ha az a magatartás egyben szabálysértést valósítana meg. Ennek folytán tehát a két szabályozás alanyi köre eltérő és más a szabályozott társadalmi viszony is, így a rendelet nem kezelhető akként, hogy a hajléktalanságot tilalmazza a helyi önkormányzat teljes területén. Az Alkotmánybíróság a fenti értelmezést elfogadta, így nem látott okot a szabályozás megsemmisítésére. Emellett ismét megerősítette azon álláspontját, amely szerint nem lehet azt vélelmezni, hogy a törvény által biztosított széles rendelet-alkotási lehetőséget a helyi önkormányzatok visszaélészerűen gyakorolnák.¹¹

A másik döntés a nagy sajtóérdeklődést kiváltó ásothalmi ügyben született, ahol a helyi önkormányzat megtiltotta a müezzín tevékenységet, az egész testet és fejet takaró burka, nikáb és csador viselését, valamint minden olyan propaganda-tevékenységet, amely a házasságot nem férfi és nő kapcsolataként mutatja be, továbbá ha a családi kapcsolat alapjaként nem a házasságot, illetve a szülő-gyermek viszonyt ismeri el. A rendelet megsemmisítését ebben az esetben is az alapvető jogok biztosa kezdeményezte, ám ebben az ügyben az Alkotmánybíróság soron kívül járt el és a 7/2017. (IV. 18.) határozatban a rendeletet ex tunc, az a megalkotására visszaható hatállyal megsemmisítette.

A testület ezen döntésében azt kísérelte meg körülhatárolni, hogy a közösségi együttélés szabályai között milyen rendelkezés alkotható. Ennek során a helyi közügyek fogalmából indult ki, amely alapvetően a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását, valamint a helyi önkormányzás és a lakossággal való együttműködés szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek megteremtését jelenti. A másik kiindulási pontot a helyben biztosítható közfeladatok jelentik, amelyet a törvény nem taxatív jelleggel, de felsorol. Ide tartozik például a településfejlesztés, településrendezés; a településüzemeltetés; a közterületek, valamint az önkormányzat tulajdonában álló közintézmény elnevezése; a lakás- és helyiséggazdálkodás; a területen hajléktalanná vált személyek ellátásának és rehabilitációjának, valamint a hajléktalanná válás megelőzésének biztosítása; a helyi környezet- és természetvédelem, helyi közfoglalkoztatás; a helyi adóval, gazdaságszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok; a kistermelők, őstermelők számára – jogszabályban meghatározott termékeik – értékesítési lehetőségeinek biztosítása, ideértve a hétvégi árusítás lehetőségét is; a sport, ifjúsági ügyek; a nemzetiségi ügyek; a közreműködés a település közbiztonságának biztosításában; a helyi közösségi közlekedés biztosítása; a hulladékgazdálkodás; a távhőszolgáltatás; valamint a víziközmű-szolgáltatás.

Mindezek alapján a testület azt a következtetést vonta le, hogy önkormányzati rendelet a helyi közügyek körében egy-egy, tipikusan önkormányzati léptékű feladat vagy közszolgáltatás ellátására alkotható. Ezen rendeletek bár érinthetik az alapjogokat, azonban mivel az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, így közvetlenül nem korlátozhatják azokat. Ezzel szemben a párhuzamos indokolások ettől árnyaltabb megközelítésre hívják fel a figyelmet. Így Pokol Béla, Juhász Imre és Varga Zs. András alkotmánybírók közösen jegyzett véleményükben azt hangsúlyozzák, hogy a helyi önkormányzatok alkothatnak rendeleti szinten alapjogokat is érintő szabályokat, hiszen a törvényalkotás területére csupán a leglényegesebb szabályok tartoznak, amelyeken túl a helyi önkormányzati jogalkotás is bírhat kitöltő szereppel. E körben a párhuzamos indokolás szerint a döntés fő hiányossága, hogy valójában nem is vizsgálta a lelkiismereti és vallásszabadság kérdéskörét. Cziné Ágnes alkotmánybíró pedig az indítványozó ombudsman azon félelmével értett egyet, amely szerint szükség lenne a közösségi együttélés kapcsán a törvényi felhatalmazás pontosítására, ugyanis az ilyen típusú rendeletalkotás eredője sok esetben az önkormányzati bevételek gyarapításának szándéka, amelyek nyomán sok „abszurd” szabályt hoznak meglehetősen magas bírságösszegekkel fenyegetve¹².

5. Magánjogi elemek a Kúria Önkormányzati Tanácsa előtt

A fent említett jelentősebb, átfogó kezelést igénylő problémák mellett a 2015-ben született alkotmánybíróági döntés nyomán a Kúria is egyre több közösségi együttéléssel kapcsolatos ügyben jár el. E körben a Kúria Önkormányzati Tanácsa számára éppen az említett döntés jelentett iránymutatást, amelyből következően a közösségi együttélési szabályokra vonatkozó önkormányzati rendeletek vizsgálata során a legfőbb szempontot az jelenti, hogy az önkormányzati rendelet összhangban áll-e az Alaptörvénnyel, illetve nem ütközik-e magasabb

¹¹ 3/2016. (II. 22.) AB határozat.

¹² 7/2017. (IV. 18.) AB határozat Lásd még Árva Zsuzsanna: Centralizáció, decentralizáció és a közösségi együttélés. Pro Publico Bono (megjelenés alatt).

szintű jogszabályba. A Kúria eddigi gyakorlata az alábbiakban foglalható össze.¹³

A bíróság a legfrissebb ügyben, Dunavarsány Önkormányzata által a híg trágya elvezetésének módjára vonatkozó és védőtávolságot előíró szabály miatti bírságot támadó indítvány kapcsán a jogbiztonság követelményére hívta fel a figyelmet, mivel a helyi önkormányzat védőtávolságot az építésügyi szabályokban írhat elő, így ezen (építési jellegű) szabály nem vonható a közösségi együttélés szabályozási terepébe.

2016-ban a Bük Városában előírt ingatlan előtti közterületi gyommentesítési kötelezettséget azonban nem találta a bíróság sem a szakterületre irányadó más magasabb szintű jogszabályba, sem a jogalkotás szabályaiba ütközőnek. E körben azt is vizsgálta, hogy a közterület tisztán tartása nem kizárólag az önkormányzat által ellátandó feladat, így lehetőséget látott arra, hogy a Möt. 143. § (4) bekezdés d) pontjában kapott felhatalmazás alapján a tulajdonosokat kötelezzék gyommentesítésre.¹⁴

Miskolc Város 2016-ban megítélt szabályozása a fentiekkel szemben már igen összetett volt és kifejezetten magánjogi kérdéseket is felvetett.¹⁵ A rendelet egy komplex szabályozást alkotott, amelynek egy része az volt, hogy tilalmazták a közterületen lévő virág, dísnövény szedését, károsítását vagy élő növény részeinek engedély nélkül begyűjtését, de emellett szabályozták még a társasházon belüli jogviszonyokat is. Így tiltottá vált a másoknak zavaró módon zaj, bűzt, füst, por, vagy egyéb más zavaró hatás okozása, de az is, ha valaki a hulladékot, göngyöveget nem a saját gyűjtőedényben helyezi el, annak elszállításáról nem gondoskodik; ingatlanának felújításával kapcsolatban keletkezett szennyeződést, hulladékot, törmelékot a közös használatú területekről naponta nem távolítja el; nem éghető, háztartásinak nem tekinthető hulladékot, nagyobb tárgyakat az épület közös használatú helyiségeiben, területein tárol, azok elszállításáról nem gondoskodik; szőnyeget, matracot, takarítási eszközt, vagy más hasonló funkcióval rendelkező tárgyat erkélyen, loggián, ablakon, lépcsőházak függőfolyosóján, korlátjain porol, leseper, kiráz; nyílászárón keresztül folyadékot önt ki, hulladékot, dohánycikket vagy egyéb tárgyat kidob, stb. Harmadrészt pedig igen magas összegű bírsággal¹⁶ fenyegették azt, aki megszegi az életvitelszerű lakhatásra alkalmas ingatlanra vonatkozó önkormányzat által támasztott szabályokat. Ennek ismérve pedig a rendelet alapján az is, hogy az egy főre eső lakrészt érje el a hat négyzetmétert.

Az indítványozó álláspontja szerint a helyi önkormányzat átlépett a magánjogi viszonyok szabályozásának területére, holott álláspontja szerint az Alaptörvény 32. cikke alapján a magánjogi szférát érintő magatartási szabályokat az önkormányzatok nem vonhatják szabályozás alá.

A Kúria határozatában a növények letépésével kapcsolatos magatartás szankcionálását nem tekintette jogsértőnek, mivel elfogadhatónak tartotta a közterületek esztétikai megjelenésének a védelmét, mint jogalkotói célt, és e körben utalt konzekvens gyakorlatára¹⁷ is. A magánjogi elemeket tartalmazó, társasházi viszonyokat szabályozó résszel kapcsolatban azonban annyiban osztotta az indítványozó álláspontját, hogy szükségesnek ítélte a felhatalmazás ismételt felülvizsgálatát és az ügy ezen részét az Alkotmánybírósághoz utalta. Sajnálatos módon jelen tanulmány lezárásáig ezen kérdésben még nem döntött a testület, bár egy más indítványozónak ugyanezen rendelet más pontjait támadó alkotmányjogi panaszát a testület még 2014 szeptemberében visszautasította.¹⁸ Ugyanakkor érdekes fejlemény lehet, hogy a felhatalmazás ismételten sérelmezett „túl tág” jellege kérdésében a testület vajon másképp foglal-e majd állást, mint korábban. A lakhatás kérdésében bár a Kúria kimondta, hogy a tulajdon közérdekből korlátozható, azonban azt is, hogy a támadott rendelet mögött az adott esetben nem mutatható fel legitim cél, így azt megsemmisítette.

Belváros-Lipótváros rendeletét a Kúria az ombudsman kezdeményezésére vizsgálta meg¹⁹. A tilalmazott magatartások között szerepelt a közterület beszennyezése, a közterületen lévő növényzet (fák, cserjék, virágok, gyep) és a zöldfelületek egyéb elemeinek, tartozékainak, felszerelési tárgyainak bármilyen módon szakszerűtlen kezelése, gondatlan megrongálása, károsítása vagy elpusztítása, valamint gazdátlan állatok környezetet szennyező vagy másokat zavaró módon etetése, illetve madaraknak az épületbe történő szoktatása. A Kúria tesztjén ezen magatartások közül lényegében a „szakszerűtlen kezelés” mint határozatlan jogfogalom nem ment csak át, míg a

¹³ Lásd még Árva Zsuzsanna: Centralizáció, decentralizáció és a közösségi együttélés. Pro Publico Bono (megjelenés alatt).

¹⁴ Kúria Köf.5010/2016/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 02.).

¹⁵ Kúria Köf.5047/2016/2. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 02.).

¹⁶ Természetes személy esetén 200.000.- Ft a bírság összege, míg jogi személy vagy más szervezet esetén 800.000.- Ft.

¹⁷ Lásd Kúria Köf.5052/2015/2. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

¹⁸ 3229/2014. (IX. 22.) AB végzés.

¹⁹ Kúria Köf.5052/2015/2. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

további magatartások kapcsán a bíróság elfogadta az érintett önkormányzat álláspontját.

Dömös Község közösségi együttélést szabályozó rendeletének érintett részét a Kúria egy jogszabály-szerkesztési hibából fakadóan (helytelen szövegek utalás miatt) semmisítette meg.²⁰ Hódmezővásárhely önkormányzata ügyében azonban elvi tartalmú állásfoglalás is született. Itt a választási plakátok elhelyezésére vonatkozó rendelkezések megsemmisítése mellett (mivel ezeket törvényi szabályok tartalmazzák) azt mondta ki a Kúria, hogy a helyi önkormányzat a szankcionálási jogkörét a jogi személyekre is kiterjesztheti a természetes személyek mellett.²¹

Penc Község Önkormányzata ügyében²² ugyancsak érintőlegesen került szóba a közösségi együttélés szabályainak a megsértése, azonban a rendelet egy tipikusan magánjog által szabályozott témakört, a domain-regisztrációt érintette. A támadott önkormányzati rendelet megtiltotta, hogy az önkormányzat egyébként nyilvános internetes oldalára más oldal hivatkozzon, vagy a településről, az önkormányzatról vagy intézményeiről bárki véleményt alkosson. Az indítványt szintén az alapvető jogok biztosa terjesztette elő, aki a véleménynyilvánítás szabadságának, valamint az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokat szabályozó 2001. évi CVIII. törvénynek sérelmére hivatkozott. Bár az ombudsman elismerte, hogy a helyi önkormányzatot megilleti a névviselés joga, ugyanakkor mindez álláspontja szerint nem terjed ki tilalmak megállapítására.

A Kúria nemzetközi összehasonlítás alapján leszögezte, hogy a település nevének meghatározása általában önkormányzati saját ügy, amelyet az osztrák és a német jogrendszerben is messzemenően elismernek. Mindez nem vonatkozik ugyanakkor a domain-regisztrációra, amellyel kapcsolatban nem alakult ki egységes gyakorlat, illetve elmélet, így például a német és az osztrák bírósági döntések egymásnak is ellentmondanak. A magyar gyakorlatot a Kúria hasonlóan ellentmondásosnak ítélte. A domain nevek használata azonban elsősorban a polgári bíróság ítélkezésének a területére tartozik. Ez utóbbiakban a bíróság kimondta, hogy „a domain név az elektronikus szolgáltatások körében azonosítja a szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személyt, mert annak nevét és elérhetőségét (címét) egyaránt meghatározza. Ezért a domain név használatával is megvalósulhat a névviselési jog sérelme”²³. Erre tekintettel személyiségvédelmet alapoz meg, ha más a jogi személy rövidített cégnevét az internetes weblap domain neveként, illetőleg tevékenységének megjelölésére jogosulatlanul használja²⁴. Speciálisan a településnév-használattal összefüggésben éppen az alapvető jogok biztosa járt el²⁵ és a jelentésében Hatvan város önkormányzata ügyében alkotmányos viasságot állapított meg, mivel a település engedélyhez kötötte nevének domain névben való használatát. Az ombudsman az indítványában kiemelte azt is, hogy a domain regisztráció szabályozása körében a szankcionálás még a közösségi együttélés kapcsán sem lehetséges álláspontja szerint.

A Kúria a döntésében abból indult ki, hogy a településnév használata az önkormányzati jogokkal szoros összefüggésben áll, hiszen a település nevének, címerének zászlajának használatára vonatkozóan az önkormányzat rendeletet alkothat. Ugyanakkor a konkrét rendelet alapján nemcsak a település neve, hanem annak ragozott, rövidített, mozaikszós vagy toldalékos formában történő használata is tilalmazott, holott a törvényi szabályozás alapján nem lehet előzetes engedélyhez kötni az információs társadalommal összefüggő valamely szolgáltatás nyújtásának megkezdését, illetve folytatását. Kizárólag ezen kiterjesztés miatt vált tehát a rendelet törvénysértővé, azzal együtt, hogy a bíróság külön hangsúlyozta egyrészt azt, hogy az érintett önkormányzat a névhasználattal kapcsolatos jogok sérelme miatt polgári peres eljárást indíthat, másrészt azt is, hogy névhasználattal kapcsolatos ügyek körében nem lehet kizárni a közjog szabályait, így elképzelhető a településnév használatának a „hatóságias” megközelítése. Igaz, a Kúria erre már nem tért ki az indokolásában, de kifejezetten izgalmas kérdés lett volna, ha reflektál az ombudsman közösségi együttélés körében történő szabályozásával kapcsolatos álláspontjára. Bár a döntés vélhetően egy következő hasonló ügy tárgy lehet, a

²⁰ Kúria Köf.5042/2015/3. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 29.).

²¹ Kúria Köf.5034/2015/3. határozat Ugyanakkor ugyanezen önkormányzat korábbi eljárásban a döntést még felfüggesztette. (Kúria Köf.5008/2015/3. határozat) Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 29.).

²² Köf.5058/2014/5.határozatForrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

²³ Lásd pl. Kúria Pf. IV. 26.598/2001/3. vagy a Kúria Pfv. IV. 22.918/2001/7. határozatokat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 26.).

²⁴ Pfv. IV. 21.596/2008/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 28.).

²⁵ Alapvető jogok biztosa AJB-8678/2012. számú ügyben készült jelentése. Forrás: https://www.ajbh.hu/documents/10180/1117870/Jelent%C3%A9s+egy+domain+enged%C3%A9lyez%C3%A9si+elj%C3%A1r%C3%A1s%C3%B3l+8678_2012/1d2bcec0-314b-4ae2-b141-408966837258;jsessionid=28CE3BAC6DDC9F4086CCE2E848F8928D?version=1.0 (2018. 03.25.).

hatóságias megközelítés lehetséges jellege miatt, akár még ez utóbbi is elképzelhető.

Budaörs Önkormányzata a közösségi együttélés körében a lögyakorlatok időtartamát korlátozta. A Kúria Önkormányzati Tanácsa ezen döntésében is az Alkotmánybíróság 17/1998. (V. 13.) AB határozata által kimunkált gyakorlatát vette alapul és megerősítette, hogy amennyiben helyi közügyről van szó, akkor a helyi önkormányzat mind az Alaptörvényben biztosított jogkörében, mind az adott tárgyban rendeletalkotásra vonatkozó általános törvényi felhatalmazás alapján jogosult arra, hogy az országos szintű szabályozással nem ellentétes, ahhoz képest kiegészítő jellegű helyi szabályokat alkosson. Ennek alapján a Kúria lehetségesnek tartotta, hogy a rendelet a lakosságot zavaró zajhatás miatt a lögyakorlatok tartását ésszerű módon időben korlátozza. Ugyanakkor a döntésben a Kúria egy nagyon fontos elvet is lefektetett. Kimondta, hogy feladatának tekinti az önkormányzati rendeletalkotás jogszerűségének biztosítása mellett az önkormányzatok Alaptörvényben karakterizált önállóságának a védelmét is.²⁶ Ezen önmeghatározásból igen messzemenő következtetéseket is le lehetne vonni, amely akár az önkormányzati alapjogok kimondásától kezdve az Alkotmánybírósággal kapcsolatos hatásköri összeütközésig is elvezethetne.

Mogyoród Önkormányzatának megtámadott rendelete számos gazdasági tevékenységet szabályozási körébe vont, sőt igazgatási szolgáltatási díjat is megállapított, valamint szabályozta a parkolási tevékenységet. Az indítványt benyújtó kormányhivatal álláspontja szerint a rendeletet az önkormányzat nem alkothatta volna meg eredeti jogalkotó hatáskörében, mivel nem helyi közügyről van szó, mindemellett az érintett társadalmi viszonyokat számos más magasabb szintű jogszabály szabályozza. A helyi önkormányzat álláspontja szerint azonban helyi közügyek szabályozásáról van szó, ugyanis e körbe tartozik minden olyan „helyi társadalmi viszony”, amelynek szabályozási igényét a lakosság szükségletei „hívják elő”, illetve amely helyi közügyet érint. Hivatkozott az Alkotmánybíróság – fentebb már megemlített - 17/1998. (V. 13.) AB határozatára is, amely szerint a helyi önkormányzat magasabb szintű jogszabály esetén sincs elzárva az adott életviszony szabályozásától. Hangsúlyozta továbbá, hogy a szabályozás nem a Hungaroringra, hanem az azon kívül eső kereskedelmi tevékenységre vonatkozik. A Kúria annyiban osztotta a helyi önkormányzat álláspontját, hogy a 17/1998. (V. 13.) AB határozat rendelkezéseit maga is relevánsnak tartotta, így voltaképpen azt kellett vizsgálni, hogy a szabályozás ellentétes-e magasabb szintű jogszabállyal. Ennek alapján a Kúria döntése szerint a szabályok jelentős része inkább kiegészítő jellegűnek minősült, semmint ellentétesnek, sőt kiemelte, hogy a gépjárművek parkolásának biztosítása a településüzemeltetés része, amely ellátható közfeladat.²⁷ Tihany rendelete kapcsán ugyanakkor hasonló ügyben az indokolatlan többszintű szabályozás képezte a kisvonal-rendelet megsemmisítésének az alapját.²⁸

6. Összegzés

Ezen rövid kitekintés is jól mutatja a helyi önkormányzati rendeletalkotás tárgyköreinek sokszínűségét, amely közel sem ér véget a szigorúan körülhatárolt felhatalmazó rendelkezések szerinti jogalkotásban. Az eredeti jogalkotó hatáskör mellett külön színesítik a képet az olyan nyitott felhatalmazások, mint amelyet az Mötv. is tartalmaz a közösségi együttélés szabályainak a megteremtésével kapcsolatban, amely több tekintetben érinthet magánjogi jogviszonyokat is. Akár a törvényességi felügyeletet, akár a normakontrollt gyakorló központi szervek gyakorlatát tekintjük át, ezen területek kétség kívül sok nehézséget okoznak, hiszen kialakult gyakorlat hiányában az olyan szerveknek, mint az Alkotmánybíróság vagy a Kúria kell meghatározni azon elveket, amelyek mentén a szabályozás, illetve annak kontrollja elvégezhető. E körben tehát valamennyi döntés, amelyet akár az Alkotmánybíróság, akár a Kúria hoz, egy-egy lépést jelent a keretek meghatározásában, így érthető a nevezett szervek fokozott óvatossága. Vélhetően ennek is köszönhető az, hogy bár az ásoththalmi rendelet alkalmat nyújthatott volna arra, hogy az Alkotmánybíróság a közösségi együttélés szabályait meghatározó rendeletek alapjoggal történő ütközése körében felállítson egy zsinórmértéket, ezzel a lehetőséggel a testület egyelőre nem élt. A helyi önkormányzatok szabályozási kedvét látva és a Kúriához érkező ügyek sokszínűségét tekintve azonban várhatóan nem kell sokat várni egy ilyen döntésre sem. Azt azonban csak remélni lehet, hogy az Alkotmánybíróság továbbra sem szab gátat az ilyen jellegű rendeletek megalkotásának és nem törli meg azon eddigi gyakorlatát, amely szerint a jogsértés lehetősége nem elégséges alap arra, hogy a felhatalmazást a testület

²⁶ Köf.5019/2014/4.határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

²⁷ Köf.5024/2014/11.határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

²⁸ Kúria Köf. 5032/2017/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy> (A letöltés dátuma: 2018. 03. 23.).

megsemmisítse vagy annak pontosítását és egyben szűkítését írja elő az Országgyűlés számára.

A kúriai döntések képe már az eddig meghozott döntések számából adódóan is változatosabb, azonban – már a szervre vonatkozó hatásköri szabályok miatt is - az alapjogilag kevésbé érzékeny területekre koncentrálódik. Mindez persze közel sem jelenti azt, hogy a Kúria csak a teljesen egyértelmű eseteket bírálja el, hiszen már a fent említettek közül is kiemelkedik például a több jogágot is érintő domain-regisztráció ügye, amelyben egyszerre kellett magánjogi szempontokat és gyakorlatot vizsgálni, miközben szóba került a közösségi együttélés szabályozásának a tárgyköre is, de hasonló esetként kezelhető a társasházon belüli viszonyok szabályozása is a közösségi együttélés köntösében. Már önmagában ezen ügyek is rámutatnak arra, hogy a közösségi együttélés szankcionálása jóval változatosabb képet eredményez most is, mint a korábbi szabálysértések és a rendeletek bővülésével a tárgykörök jellege is egyre változatosabbá válik majd. Ennek kapcsán reneszánszát élhetik a 19. századi rendőri kihágások, amelyek kapcsán csak a kihágási elnevezés miatt asszociálhatunk ma a büntetőjogra, ám ezek tárgyköre és száma olyan roppant mértéket öltött, amely közel sem szorítkozik a klasszikus büntetőjogi szabályokra. A kihágásokat vizsgáló szakirodalom már az 1980-as években rámutatott ugyanis, hogy csak a kihágási büntetőtörvénykönyvben szabályozott kihágásoknak is csupán a harmada volt büntetőjogi jellegű, amely mellett végül közel 70 más törvény is szabályozott ilyen magatartást nem is beszélve az alacsonyabb szintű jogforrásokról²⁹ és azt a klasszikus közigazgatási irodalom is elismeri, hogy ezen kihágások az általános közigazgatási szankciók előképének is tekinthetők voltak³⁰. Ugyan a mai közösségi együttélés szabályai még meg sem közelítik ezt a számot, azonban az kétségtelen tény, hogy a helyi önkormányzatok már a 29/2015. (X. 2.) alkotmánybírósági határozat előtt is szívesen éltek a szabályozás lehetőségével, 2015 után pedig az Alkotmánybíróság is szabad utat nyitott a jogalkotásának. Az eddigi gyakorlat tükrében kimondható, hogy a terület bár valóban magában hordozza a visszaélésszerű jogalkotás lehetőségét, azonban egyben egy olyan izgalmas terep is a szabályalkotásnak, amely minden esetben visszatükrözi az adott normaalkotó közösség értékrendjét, főbb társadalmi problémáit és a jog által arra adott választ.

Felhasznált irodalom jegyzéke:

Árva Zsuzsanna: A helyi önkormányzatok feletti törvényességi felügyelet tapasztalatai. In Szikora Veronika – Árva Zsuzsanna (szerk.): Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában: Szemelvények a modern jogi kutatások köréből. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 11-25.

Árva Zsuzsanna: Centralizáció, decentralizáció és a közösségi együttélés. Pro PublicoBono (megjelenés alatt)

Máthé Gábor: A kihágás intézménye 1-2. r. Állam és Igazgatás, 1980. 8. 673-683. és 1980. 9. 804-818.

Nagy Marianna: Az államigazgatási jogi szankció szabályozásának története. ELTE ÁJK, Budapest, 1990.

Internetes és egyéb források:

Alapvető jogok biztosa AJB-6727/2012. számú ügyben készült jelentése. Forrás: www.ajbh.hu/allam/jelentes/201206727.rtf (2013. 11. 15.)

Alapvető jogok biztosa AJB-8678/2012. számú ügyben készült jelentése. Forrás: https://www.ajbh.hu/documents/10180/1117870/Jelent%C3%A9s+egy+domain+enged%C3%A9lyez%C3%A9si+elj%C3%A1r%C3%A1sr%C3%B3l+8678_2012/1d2bcec0-314b-4ae2-b141-408966837258;jsessionid=28CE3BAC6DDC9F4086CCE2E848F8928D?version=1.0 (2018. 03.25.)

Alapvető jogok biztosa Indítvány. [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f058635124a8c31bc1257be3001b8dc3/\\$FILE/ATTUYXP1.pdf/2013_1219-0_ind.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/f058635124a8c31bc1257be3001b8dc3/$FILE/ATTUYXP1.pdf/2013_1219-0_ind.pdf) (2018. 03. 24.)

Alkotmánybíróság 3/2016. (II. 22.) AB határozat

Alkotmánybíróság 3123/2014. (IV. 24.) AB végzés

Alkotmánybíróság 3229/2014. (IX. 22.) AB végzés

Alkotmánybíróság 7/2017. (IV. 18.) AB határozat

²⁹ Máthé Gábor: A kihágás intézménye 1-2. r. Állam és Igazgatás, 1980. 8. 673-683. és 1980. 9. 804-818.

³⁰ Nagy Marianna: Az államigazgatási jogi szankció szabályozásának története. ELTE ÁJK, Budapest, 1990. 12-17.

Alkotmánybíróság 29/2015. (X. 2.) AB határozat

Kúria Köf. 5032/2017/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5008/2015/3. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5010/2016/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5019/2014/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5024/2014/11. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5034/2015/3. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5042/2015/3. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5047/2016/2. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5052/2015/2. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5052/2015/2. számú határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Köf.5058/2014/5. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Pf. IV. 26.598/2001/3. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Pfv. IV. 21.596/2008/4. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>

Kúria Pfv. IV. 22.918/2001/7. határozat. Forrás: <http://www.lb.hu/onkugy>